

nim argumenti assumpserat in heroicum illud: Evangelii propagationem per Novum Orbem, longis aetatibus Orbi Antiquo non cognitum, praeparatam esse in Sacris libris, quae sunt Divinorum consiliorum tabularia, studiis hominum, et conatibus reserata; post eam vero providam praeparationem, America nota, et Christo in illam inducto, Sanctam religionem adversus recentium errorum signiferos demonstratam. Haec admodum utilia, sublimiaque ut erudite tractaret, multam dedit operam clarissimis Ecclesiae Doctoribus; et illustrissimi Pontificis Hueti, ac peracuti Vieirae, magno nomine Sapientum, vestigia secutus, ad sanioris criticae regulas plura in Divinis libris arcana investigavit; et summis, atque accuratis conatibus tanta demum super his collegerat, ut Evangelicam Praeparationem, et Demonstrationem in Americanis, instar duorum Eusebii Caesarensis voluminum, facile scribere potuisset, Totum jam mente creaverat magnum opus, quod libris duodeviginti constare debuerat; et quo quaeque disponenda essent loco, felicissime distribuerat; nec magni sibi stetitset, venustum Fenelonis Telémacum imitari, si metro solutus omni, Poema conficere voluisset. Quod autem metri est, postquam diu dubius, et anceps haeserat, illud tandem sibi duxit adhibendum, quod Silvae Liberae nomine hispane diximus appellari: rejecit enim, quos excogitaverat patrios hexametros, ne, si tentaret ipse hispano carmine, quod latino Pacuvius, Cortesias

sias omnino negligeret. Mexicum igitur Emerita remeans, perfectos attulit binos libros, et fere dimidium, quos uni, et alteri ex familiaribus, optima quidem litteratura viris, Mexici legendos, et censoria virga notandos crediderat.

Ingens autem ea silva, quam pro heroico carmine paraverat, foecundissima fuit illi materies omnium fere orationum, quas e suggestu dicebat: nihil enim publice tractandum assumebat, quod velut folia, et frondes ab hoc stipite non esset. Ac saepius aliud agere videbatur, cum sensim, et sine sensu in hoc argumentum veniebat: Totum sane orbem, atque in eo quamrecenter Americam, sapientissimae Providentiae testem esse, qua suum hoc theatrum Deus administrat; cujus est, ut plurimum, res praemonere, ut, cum evenerint, nihil admodum causari possimus, cur, cuncta gubernari a Numine, plane non crediderimus. Vix unquam non audires ejusmodi aliquid in sacris Castris orationibus; quod et modis innumeris ad praesens argumentum variabatur, et novitatis aculeis auditorum curiositatem pungebat, et animos mirabiliter intentos tenebat, efficaciter movebat, suaviter delectabat. Oratoriam eloquentiam, a juvena censuit, ebibendam sibi esse in Aristotele, Tullio, Quintiliano, Hermodogene, Luciano, Longino, quos dicendi fontes purissimos perquamavide legebat, ut quam illi, sua quisque lingua, concinnam, et elegantem structuram adhibuerunt, eandem ipse, quoad posset, in hispanas orationes transferret.

Om-

Omnino abstinuit ab studiorum partibus, in quae Mexicani Oratores, hunc, aut illum auctorem immodicis laudibus extollentes, ea tempestate scindebantur; indignum Sapiente reputans Pythagoreorum morem, qui non obsequium rationi, sed Magistri auctoritati praestabant. Legebat, observabat, meditabatur Ecclesiae Patres, quos eloquentiae sacrae Principes veneramus; ex recentioribus autem optimos quosque Oratores, quos nullo quidem habebat discrimine, sive Hispani essent, sive Galli, sive Itali, sive Lusitani; quas omnes linguas cum perfectissime intelligeret, aequè delectabatur peculiaribus illarum venustatibus, et stili elegantia, quam earumdem optimi auctores posteris imitandam reliquerunt. Ad haec, saepe habebat prae manibus criticorum libros; et eos legebat majori accuratione, quorum erat propositum, Oratorum vitia refellere. Atque his tantis conatibus in eam dicendi laudem pervenerat, ut eum inter principes in Sociis Mexicanis jure merito numerares: proponebat enim feliciter, purissimo sermone utebatur, incredibiliter efficax persuadebat, argumentum eruditissime tractabat, ab sacra loci gravitate nunquam recedebat. Praeterea sonum vocis habebat limpidum, et canorum, g atissimam oris elegantiam, laudabilem gestus modestiam, litterarum omnium appellandarum miram, et genuinam suavitatem. Et quanquam copiosior esset paulo fortasse, quam expediret; id certe vitio non verteres, cum auditores ab ejus ore suavissime pendentes, et lon-

longiorem orationem desiderantes intuereris. Unum merito reprehenderes in Castro vel dicente, vel scribente: quod non sibi semper constans esset, atque a granditate verborum interdum caderet. Id autem minime tribuendum inopiae mentis, quae nesciret sublimia sublime tractare; sed quod stili claritati plus justo indulgeret, quod naturam immodice quaereret, quod artificiose, ut ita dicamus, artificium fugeret. Quidquid autem de hac stili macula fuerit, lugendam litteris jacturam credimus, quod sex, octove sacrarum suarum orationum volumina non limatius concinnasset, ac typis dedisset, ut Mexici cogitabat.

Sed injuria fuit temporum, et revulsus ab suis lucubrationibus, quas omnes Mexici reliquit, solum vertit cum Sociis; et immensos terra, marique labores, et incommoda perfunctus, tranquillam gravitatem, et consuetum librorum oblectamentum toto peregrinationis tempore non deposuit. Jamjam ad Corsicae conspectum, unus fuit in naufragio, quod, Clavigerum describentes, attigimus; in quo quidem subito casu mirabilem animi firmitatem, et interritam constantiam demonstravit. In eam vero insulam appulsi, cum, rebus maxime perturbatis, omnes ad servilia cogerentur; Castrus a contubernalibus culinam sibi poposcit, insuetum officium exercere pollicitus: et quasi longos annos in coquinariis meruisset, ipso fere mense datam fidem liberavit. Italiae tandem continentem attingit, atque in Divi Petri Castro, qui vicus est

P. III. N in

In ditione Bononiensi, conseq̄t. Ibi autem a Josepho Bellido, qui Sociorum pubem gubernabat, in eorum domum appellatur; ut nimirum haec pubes, quae domi non habebat Sacerdotem, nisi Ministrum, atque unum ex Theologiae Magistris, virum optimo animo, sed tristi, ac difficili natura; Castrum haberet tertium, cujus erat nota pietas, et doctrina, et humanitas, et aliae dotes, quibus afflictam recrearet, atque erudiret. Post modicum vero temporis, cum aliquot ex Mexicana juventa provehendi essent ad sacros ordines in Foropopiliensibus; Castrus fuit eis comes additus, qui et iniciendis lumen esset, si quod occurreret dubium, et Francisco Columbano, ibidem Pontifici, Provinciae Moderatoris nomine gratias referret. Cui sane Columbano gratissimus accidit Castrus adventus, quicum longum horarum spatium suavissimis colloquiis traducebat; ejusdemque tum religiosa consuetudine, tum eleganti affabilitate, tum natura prorsus facta ad Italorum mores, tum summa eruditione, ac doctrinarum universitate incredibiliter delectabatur; nec mirari satis poterat, peregrinum hominem, ab orbe novo recentissimum, tam expedite, ac faciliter pervenisse in Itali sermonis proprietatem, ac minutissimas elegantias. Rediens in cubiculi secessum, occasionem reperit calamum exacuendi, et primum opus in Italis conscribendi. Res autem fuit ejusmodi: Aragonii Socii, quibus in Italos translatis, perinde ac si patriam incoherent, Musae fuerunt in primis amoribus, litterarios

rarios ludos, excolendae suae pubis causa, Ferrariae celebrarunt; et qua sunt urbana elegantia, Socios omnes, et praesertim Mexicanos, quorum magna ibidem copia erat, ad certamen propositum invitarunt. Hac de re Castrus ab amico fuit per litteras monitus: et cum in datis argumentis primum esset Oratio soluta sive graeca, sive latina, sive hispana, adversus hodiernam tradendae doctrinae rationem; patria lingua oppugnavit ille plures docendi vias, egregia certe forma propositas, levissimas tamen, et quae ineptis fultae compendiis, litteratum solidum non efficiunt; in quarum auctores Actionem Oratoriam contexit, longissimam illam quidem, sed nervo, et doctrina, et judicio, et salibus, et elegantia plenam, et quae fuit ab ludorum iudicibus excepta summis laudibus, et cum aliis excellentium ingeniorum operibus praemio coronata.

Post annum fere in eo vico transactum, Ferrariam Rector immittitur, qui Mexicanorum domum administraret: in quo munere vigilem, et industrium, et omnino prudentem Magistratum se gessit, ad suavissimae charitatis, et maturi iudicii leges omnia perpendens: ut profecto doleamus, non ei contigisse tempora, in quibus eximiam gubernandi peritiam abundantius commonstrasset. Hoc eodem tempore narrationem historicam scripsit de Graeca lingua in Novohispanis exulta, cujus elementa in Academia Mexicana Magistri plures tradiderunt; quos inter Magistros principem obtinuit locum

Martinus Castillus, coenobita Franciscanus, qui et grammaticam graecam suo Marte confecit, ac perquam utile graecarum litterarum studium in ejus aetatis adolescentibus propagavit. Et nos quidem Martini grammaticae multam operam intenti dedimus; nec aut Patavinae, aut alteri ex recentioribus inferiorem existimamus. Ex imperio Josephi Utrerae, qui tunc erat summus Provinciae Rector, accuratissime adlaboravit in Academia excogitanda, quae Sociis Mexicanis viam facilem aperiret, ut pluribus doctrinis erudirentur: quo quidem in labore tametsi jam sponte desudaverat Clavigerus, ut in ejus vita memoravimus; Utrera tamen multorum audire consilia voluit (ex iis nimirum, quorum notus erat optimus doctrinarum sapor) ut id tandem decreto suo confirmaret, quod esset tempori accommodatius. Castri normam, et regulas de Academia instituenda mirifice probavit Utrera: et quoniam inter alia, graecae linguae utilitatem ille summopere commendabat, aliquot Mexicani juvenes destinati sunt, qui sub Josepho Petisco, Castellanae Provinciae Socio, viro multis nominibus clarissimo, atque harum litterarum peritissimo, graecas disciplinas edocerentur. Ad suam etiam Cortesiadem Ferrariae volvit cogitationem; sed omnino experientia sibi comprobatum ipse fatebatur, nunquam optima, nisi ab animo sereno, carmina provenire. Tentavit nihilo secius, et primum librum confecit doctissimis annotationibus concinnatum, atque avida curiositate a nobis lectum: sed quod ad

ad heroici carminis dictionem attinet, plane quidem vidimus, ei jam defuisse vigorem illum, amoenitatem, et veneres, quas tantum opus postulabat; et quas, ab aliis ejus carminibus argumentamur, in ore Castri, dum aetate floruit, sessitavisse. Nimirum canis favere Calliope non solet. Loquimur autem de heroicis argumentis, quibus longa mentis intentio, eaque semper ad sublimia tendens, dari debeat: nam quod est de alio poeseos genere, quod egregios illos conatus non requirit, et quod cum omnis aetatis hominibus familiariter versatur; suavissimum plectrum suum, et oppido mirabilem facilitatem, sexagenario major Castrus, ut videbimus, intulit in sepulchrum. Et sane postrema aetate nobiscum colloquens, agebat: *Cortesium cantabit Homerus ille, quem ad sublime hoc opus Musae destinaverint: illas enim, credo, a me duntaxat postulasse, ut rem magnam excogitarem, quam alter, qui me sit melior, et mente vegetior, exequatur.*

Ferraria Bononiam cum immigrasset, alteri Sociorum domui praeficitur: quam tamen vix annum gubernaverat, cum, extincta Societate, vestem commutavit; sed plenus religione, ac solidis de novo statu cogitationibus, omnino fuit idem animo, quamquam alius ab alia rerum specie videretur. Quod de Campojo, et Vallarta diximus, in sermonem ultro quaesitum saepius venisse de obedientia Christi Vicario debita, et hanc ad Socios plane obsequentes, atque ex animo summissos auctoritati Pontificis,

eis, praedicasse, id ipsum magnis conatibus, et summa facundia Castrum identidem facientem audivimus. Ab eo quidem tempore charius fuit illi quam antea, latere diu, noctuque in erudita cubiculi solitudine; rariusque in consueta cum suis civibus communione videbatur. In hoc autem ab suis recessu, qui nonnullos paululum offendit, si quod fuit crimen, repetendum est ab ea sciendi, et elucubrandi aviditate, quae semper exaestuabat: nam ob insignem eruditionem, et popularem gratiam expetitus, et appellatus ad consuetudinem cum externis, ab eaque ad assiduum per litteras commercium; quidquid otii supererat, in charissimis libris consumebat. Et nos profecto, quibus intima fuit cum Castro necessitudo, jurejurando possemus confirmare, quanti faceret ille suos Mexicanos, tum omnes, tum singulos; quantusque ad ipsorum res laetas exultaret, atque eorundem calamitosum quemlibet sincero luctu prosequeretur. Quae benevolentia in Mexicanos ex eo maxime patebat, quod tametsi magnis urgeatur occupationibus, neminem tamen, qui ad se accederet, non humanissimus excipiebat, aut postulanti officia denegabat. Vix ullum invenires in tanto numero, qui, sive poeticum, sive oratorium, sive historicum, sive alterius argumenti quodvis opus cum conficeret, non censorem optaret Castrum, atque obtineret. Campoii, Abadiique amicitiam usque ad ipsorum obitum sanctissime coluit: et primi vitam, moresque scribere cogitavit, atque incepit; quamquam

quam innumeris uno ex alio negotiis obrutus, imaginem non perfecit. Perfectam vero reliquit Alegrii vitam, cujus ingenium ab utriusque tenellis annis noverat, et quicum longos annos vixerat, ac familiariter usus fuerat. Cujus veteris, et intimae familiaritatis causa maxime miremur, ex Alegrii Theologicis nihil prorsus in manuscriptis legisse Castrum; nisi quae pauca post auctoris mortem, alterius ingenium elaboravit, ut postrema operi manus imponeretur. Clavigerum ab ingeniorum, et maturissimi judicii similitudine singulariter dilexit; nec, nisi alterius interitus, canam amicitiam diremit: quem sane Clavigerum et consilio non modice adjuvit in Historia Mexicanorum scribenda; et pro vita functo, tristissimis, et uberrimis lacrimis ploravit; et eo nondum terrae mandato, Florentiam immisit meritum, et sincerum ipsius elogium; quod litterae nuntiae publicarent; et absolutam ejusdem imaginem hispanice postea dedit; a quo fonte nos plura exhausimus, cum Clavigerum describeremus. Id enim inter primas animi virtutes eminuit in Castro; quod in ea meriti excellentis quasi finitima vicinitate, quae sibi fuit cum primis ingeniis, nunquam lacerari passus est obtreptione, aut invidia; nec laudibus alienis gloriam suam vel minimum obscurari putavit. Quare liberaliter profusus erat in aliorum dictis, vel factis, vel mentis operibus extollendis, ubicunque meritum inveniret; nec semel nobiscum risit copiosissime, multisque salibus hilaravit sermonem, cum de

Invidiae foeditate, atque inanitate ageretur. Et ingenuus iste candor, et aperta hilaritas, et suavis urbanitas, et religiosa consuetudo, et italicorum morum studium, et eruditissima facundia, cum externos latere non potuerint; mirum est, quantas illi amicitias attulerint, ac boni nominis odorem, qui per Bononiae nobilitatem serpsit, atque in Ferrariam, Florentiam, Liburnum, Lucam, Mantuam, Mediolanum, Cremonam, atque in alias Italiae urbes latissime transcendit. Quod si non alia, magna certe fuit Castro gloria, quod longos annos amicitiam ejus coluerit, ipsumque incredibilibus benevolentiae significationibus decoraverit Joannes Franciscus, ab Ala cognomine Marchio, Comes a Ponzonio, Patritius Cremonensis, quem in patriae primis honoribus ingentes naturae dotes, atque animi virtutes exornant.

Nos autem nunquam mirari satis potuimus, quo pacto Castrus in tanto cum hominibus commercio priscam cum Musis consuetudinem non modo non abruperit, verum et innumera postremis vitae annis opera confecerit; quorum fere omnia summa cum admiratione, ac jucunditate nos legimus. Nec aliter credimus, id effici potuisse, nisi productis ad oppido adultam noctem vigiliis, atque horis imprudenter detractis ab somni desiderio; quod in homine pingui, crassisque humoribus constituto, tribus, aut quatuor horis exsatiari non poterat. Nec semel ab ipso intelleximus, cum illum mane conveniremus, totam se noctem elucubrando con-

consumpsisse; tunc vero animadvertisse, cubandi tempus esse, cum dies illuxerat. Pro fracta ejus valetudine, non modici fuit laboris, Phaedrum totum in hispanum carmen convertere; longissimas aequae, atque eruditissimas annotationes adjungere; ac praefationem apponere, in qua et mire subtilem super ejusmodi conversionibus doctrinam tradit, et plura de Phaedri vita, variamque, ut fuerunt tempora, de ipsius Fabulis opinionem commemorat. Quod opus Ferrariae inchoatum, sed longos annos abruptum, in postremis canis resumpsit, eaque venustate, atque elegantia perfecit, ut delecti iudices aliquot, qui de ipso pronuntiarent, omnino dignum censuerint, quod in gymnasiorum emolumentum typis pervulgaretur. Quod hispanae puritatis, et concinni carminis est, nihil ibi certe desideres; quod autem ad perfectissimam conversionem attinet, pene verbum verbo reddidit, non facile imitabili proprietate, atque elegantia. Sane vidimus neminem, qui difficilia quaevis ab uno in alium sermonem verteret pari facilitate, atque ille facere solebat; ut fere verbum in auctore non legeres, cui non omnino simile in versione consonaret. Ita vertit etiam Senecae Troades in hispanum Carmen; ubi scenae nonnullae sunt, quae latinum auctoris metrum imitantur: quod eo fecit animo, quemadmodum alias fecisse demonstravimus, ut palam esset omnibus, posse aliquando hispanice cantari metris plenioribus, quam ea sunt, quibus hactenus poetae nostri cecinerunt. Ver-

tit autem Troades, non quod hunc Tragicum, utut virum ingenio laudabilem in paucis, imitationi proponendum crederet; sed quia cogitabat similem Euripidis tragoediam vertere, binisque inter se collatis versionibus, plane monstrare, idcirco ab optimo sapore discessisse tragicos, et Comicos in Hispanis, quoniam Graecorum exemplaria neglexerant, et Senecam, ut magnis virtutibus, ita et paribus vitiis referunt, imitari studuerant. Et quoniam de versionibus ejus loquimur, chartarum habebat fasciculum molis non mediocris, in quo permixte colligebat ea carmina, quae de variis argumentis, ut se dabat occasio, conficiebat: ibique inter alia reperires hispane ab se redditas aliquas Boileavii satyras, plures Juvenalis, alias Horatii, necnon Anacreontis odas aliquot, et binas poëtriae Saphus, quae supersunt; et plura Virgilii, Hesiodi, Miltonis, Jounghi, Popis, Ossiani, Gesneris, aliorumque illustrium auctorum loca: nihil enim antiquius habuit, quam ea, quae sibi maxime placebant in bono quovis auctore, vel orator esset, vel poeta, vel historicus, hispane convertere: tum ut huic linguae majestatem, pulchritudinem, copiam minime deesse demonstraret; tum ut eas veneres in peregrinis auctoribus repertas, patrio sermone suis civibus propinaret. In Graecis quidem vertendis, quoniam graece mediocriter sciebat, non admodum facilis erat; Germanos autem, et Britannos, quorum omnino sermonem nesciebat, ab aliis versionibus hispane reddebat.

Scri-

Scriptis etiam hispano carmine litteras multum in modum utiles, et venustas, quas appellavit Horatianas; et quod Horatii stilum secutus est; et quod plures ejusdem sententias, ut nonnullas Persii, Juvenalis, aliorumque scriptorum ex primis ejus aetatis, quam vocamus Romanorum auream, in suum argumentum traduxit. In his litteris, Lupio Vega, viro ingeniosissimo, et maximi nominis in Hispana Comodia, quasi raptus in judicium, ut ingenii sui, studiorum, et carminum rationem redderet; eruditam, et copiosam criticism dissemnavit, ut in Hispana pube sapor optimus institueretur. Et re quidem artes ibi dedit tum poeticam, tum oratoriam, quae totae versantur in Hispanae litteraturae monumentis: Ut patriam poësin, quoad posset, adjuvaret; cum brevi elogio describeret Joannam Agnetem, Sacram Virginem; et famosissimam poëtriam in Mexicanis, hispanam odam, quam illa novo metro cecinit, eruditae annotationibus illustravit, et nitido, ac doctrina pleno resolvit sermone, in id potissimum intendens, ut mire accuratus mensuras accentuum explicaret, quas adhibuit Joanna in eo metro, quod ipsa primum invenerat. Sed non alias tantum hoc in genere desudavit, quantum in hispana Prosodia, novae quidem formae, conficienda: quod aureum sane opus quia summae curiositatis, atque utilitatis est, in quo nimirum legas profundas tanti viri meditationes, et minutissimas observationes, quas annis ultra quadraginta collegerat; operae pretium erit, si
majo-

majori, quam in aliis, diligentia utamur, in hujus thesauri natura patefacienda. Statim ergo ab initio, more Geometrarum, prima Prosodiae, sive Accentuum elementa instituit, quibus brevem syllabam ab longa discernas; et haec elementa multis evincit rationibus, omnino esse debere linguis omnibus communia. Historice postea narrat, haec eadem fuisse Graecorum elementa, quibus harmonicam suam Prosodiam invenerunt; et quae Latini, nulla primum arte, deinde vero industria non modica, in suam linguam transtulerunt. Quod si nos, inquit, in patrium vernaculum derivemus, quae Graeci reppererunt, et in suum sermonem Latini transtulerunt; utique ad eadem in nostro metra, et copiosa carmina perveniemus. Id autem videtur prorsus demonstrare, laboriosissima descendens opera in omnes, et singulas hispanae linguae partes: quam sane linguam, innumeris probat exemplis, pedes habere poeticos, quotquot Graeci, et Latini numerabant. Inde minutatim disquirat, num ejusmodi pedes aptari possint ad heroica metra hispano carmine, nulla patriae constructionis, et fluidi sermonis jactura? num etiam eas, quas appellant licentias poeticas, ut Graeci, et Latini, sic Hispani possimus vel in auxilium, vel in ornamentum vocare? Quarum licentiarum originem primum, deinde historiam, et progressus erudita jucunditate commemorat. Et nostrum, ait, sermonem poeticum haberemus hodie suis omnibus numeris limatum, ac perfectum, si Majores nostri

stri via Graecorum incessissent; quemadmodum latinus ab Accii, et Pacuvii rudi stilo in Virgilianum, et Catullianum nitorem, et elegantiam transivit. Haec autem, quae raptim attigimus, tanta doctrinarum eruditione, tam effuso calamo, tam concinne tractavit Castrus, qui rem per se totam, nullum secutus ducem, excogitavit, digessit, explanavit; ut inter plura, quibus annos fere sexaginta elaborando consumpsit, hoc omnino suum opus esse diceret, atque illo inprimis delectaretur. Hanc nos Prosodiam legimus, magna ex parte limpidissime exscriptam; alia vero pars in adversariis erat, cujus ad supremam perfectionem auctori vita non superfuit.

Utinam et superfuisset, ut plura perficeret, quae in alio fasciculo custodiebat; quibus manum postremam si dedisset, justae magnitudinis, et summae utilitatis volumina quatuor, et plus fortasse, conficerentur. Varia sunt argumenta, quibus ille fasciculus constabat; quorum plura quidem absolverat, aliorum dimidiam partem elaboraverat, aliis vero primam duntaxat manum admoverat: et quanquam aliquid scribere aggressus, omnia fere, quae ad opus integrum pertinerent, notis excipiebat; eae tamen erant notae, quas unus ille, qui scripserat, intelligeret. Quare Castro in paucis accommodatum censemus, quod agebat de Cajo Graccho Tullius: *Manus extrema non accessit operibus ejus; praeclare inchoata multa, perfecta non plane.* De hoc ejus vitio plura inchoandi, nec

nec perficiendi (quod alii sane notarunt in ple-
risque viris primae magnitudinis) de hoc, in-
quam, ejus vitio cum apud Castrum familiari-
ter doleremus; excusabat se innumeris occupa-
tionibus, quibus in aliorum obsequium obrueba-
tur. Et profecto testes fuimus, postremis ejus
vitae annis vix paucos, eosque interdum quasi
furtim, suis operibus dedisse dies: quoniam ad
ipsum, tanquam ad commune oraculum, unus
ex altero accedebant, qui vel censoriam ejus
virgam pro suis lucubrationibus, vel integras
lucubrationes ab ipso elaborandas postulabant.
Ille vero nemini unquam, quod audierimus,
operam suam non libens, et urbanus praestabat;
quin imo laetum, et hilarem tum maxime in-
veniebamus, cum sibi novus aliquis ejusmodi
labor accessisset. Atque ita quidem, si cogeren-
tur in unum, quae plura in alienum obsequium
scripsit, ingentia certe numerarentur Castri vo-
lumina. Dolemus autem in iis esse, quae non
perfecit, Americanae litteraturae historiam a
primo in eas plagas Hispanorum adventu: cujus
historiae, diligentissime quidem, et summa re-
rum intelligentia scriptae, primam tantummodo
partem reliquit; et cum uberior esse, ac faci-
lius progredi potuisset, aliis distractus calamus
continuit. In eodem chartarum fasce plura co-
cervaverat ex iis, quae in suis per Italiam pe-
regrinationibus curiosus rerum investigator, et
semper ad studia intentus, observavit: dum e-
nim per valetudinem licuit, magnopere delecta-
tus est ejusmodi peregrinationibus, eruditissimis
tamen,

tamen, et in quibus locorum naturam, gentium
indolem, et mores, civitatum omnium rem ci-
vilem, et moralem, et litterariam, et religio-
sam, et templa, et pecularia quaevis attente
considerabat: cum autem in cubiculi silentium
redibat, omnia secum ipse meditabatur, et
quaecunque mentem suam potissimum percule-
rant, scripto notabat; urbem cum urbe, cives
cum civibus, antiqua cum praesentibus confe-
rebat; ab iisque meditationibus utilissima scri-
pta confecit, quae sunt ejus conatu in litte-
ris pretiosa monumenta. Fasciculus erat alius,
ordine litterarum, quem solemus *Alphabeticum*
vocare, dispositus, ubi legeres animadversio-
nes judicii maturitate, atque optimo sapore
plenas, quae in mentem illi veniebant, sive
studeret, sive meditaretur: vir enim ingenio
praestanti, et mirifice cogitabundus, omnino
studere non posse videbatur, nisi adhibito cala-
mo, qui difficilia quaevis, quae suis ipse sudo-
ribus enodaverat, posteritati dilucidata commu-
nicaret. Inde quidem incredibilis illa rerum no-
titia, et jucundissima eruditio, qua suos de re
qualibet sermones condiebat. Plura quidem ex
ejus scriptis perierunt incendio; quod ipse sponte
excitavit, et cujus vestigia nos vidimus, vix ab
lacrimis temperantes; alia vero remanent, quo-
rum quodlibet si typis pervulgabitur, tanti Sa-
pientis memoriam obliterari non patietur.

Haec vitae series in assidua litterarum in-
cude Castro quidem erat suavissima, et oble-
ctamentum animi non interruptum afferebat;
sed

sed ab eadem fortasse ruit in pejus fracta jam, et gravibus morbis affecta ipsius valetudo. Tentatus apoplexi fuerat ante annos aliquot; et ab ejus vitae genere, corporisque constitutione, necnon ab subito stupore, in quem interdum veniebat, sane timebamus, non multum abesse, quin recideret. Cruciabatur etiam podagrae doloribus, et ab redundante pituita, summa pinguedine, crassisque humoribus difficilis admodum respirabat. Cui certe statui valetudinis nihil magis contrarium, quam ea solitudo ab omni hominum auxilio, in qua dormiebat. Non defuerunt, qui semel, et iterum ipsum cohortarentur, ut famulum, aut famulam domi reciperet; sed nescimus, qua mentis tenacitate ductus, obstinaverat animo, nullo uti contubernali, solus omnino domi cubare, atque ipse sibi diu, noctuque ministrare: nec enim ad usus vitae quotidianos aliam habebat opem, nisi quamdam anum insigniter hebetem, quae mane praestabat officia modica, et saepissime patientiam ejus exercebat. Decimo Kalendas Decembres, anno 1790, mane Castrum convenimus, et insuetum animi languorem in ipso animadvertimus. Postridie vero, cum, a quodam Patritio Bononiensi ante triduum invitatus ad prandium, hora solita non compareret; nec semel, et iterum percussis ejus foribus, ulla vox audiretur; nec ullus esset, qui Castrum eo die se vidisse affirmaret; oborta suspicio est, ne quid inopinati mali contigisset. Quare, collatis consiliis, effringi seram decernitur, et inventus est in cu-

bili

bili jacens, Iodicibus ad mentum de more coniectus, ore paululum aperto, clausis oculis, omnino ad somnum compositus; mortuus tamen, et plane jam frigidus. Incertum est, ut quo morbi genere, sic et qua diei, vel noctis hora vitam posuerit; ab summa vero cadaveris frigiditate, atque aliis fundamentis, creditur concubia nocte, nullo prorsus habito mortis indicio, ad aeternitatem transiisse. Numerabat aetatis annos duos, et sexaginta, menses fere decem. Quiescit in Templo Paroeciali, quem Sanctum Joannem in Monte vulgo nuncupant. Immatura sane, atque inopinata morte a nobis abiit; superest tamen solatium, quod religiosis moribus vixerit; quod mortem, vitae magistram, frequens cogitabat; quod sanctam Fidem ubilibet, fervide, ac studiose propugnabat; quod Deum eximie colebat, ejusque misericordiae se se lubens, et summo sensu voluptatis credebat; quod in omnium hominum ex quovis ordine obsequium praesto erat; quod irasci fere nesciebat; quod longo vitae intervallo nullas inducias otio dedit; quod omnia demum ejus opera in bonum vel publicum, vel patriae, vel privati alicujus referebantur. Pacem precetur Mexicus Augustino Castro, civi sane clarissimo, quo patriae studiosiorem, eidemque multis nominibus utiliorem, fortasse vix unum aliquem genuerit, atque educaverit.

P. III.

○

AP.